

| © AD HUPKES |

Verslag CUE2012

Tien procent meer bezoekers, een prima sfeer en veel jong volk over de vloer. Enrico Daamen is tevreden over de CUE2012, de vakbeurs die in januari plaatsvond in Ahoy. 'Het is mij driehonderd procent meegevallen.'

De tweejaarlijkse vakbeurs CUE2012, voorheen Vakbeurs Theatertechniek, trok dit jaar tien procent méér belangstellenden dan de vorige editie. In drie dagen tijd kwamen er vijfduizend geregistreerde bezoekers naar Ahoy. Tien procent stijging is verbazend veel in een tijd waarin kunst en cultuur hard worden getroffen door de crisis en de bezuinigingen. En daarmee hield het goede nieuws niet op, want de sector mag zich verheugen in de grote belangstelling van jongeren. Tijdens de beurs sprak ik met docenten en school-

leiders die verzekeren dat podium- en evenemententechniek een zeer gewilde mbo-opleiding is onder jongeren, dit in tegenstelling tot veel andere opleidingen in de technische hoek. In een tijd waarin veel bedrijfstakingen kampen met vergrijzing, is dat een plus. CUE2012 werd bezocht door meer scholieren dan ooit: 550 mbo-studenten en scholieren onder begeleiding van 67 docenten. De helft kwam op woensdag, de derde en traditioneel meest rustige beursdag. Dat was min of meer zo afgesproken, want de organisatie heeft er alles aan gedaan

om de toestroom van scholieren in goede banen te leiden en zo het karakter van de beurs te bewaken. CUE2012 moet wel een beurs blijven voor professionals! Om de cijfers compleet te maken: de lezingen en workshops van de VPT trokken bijna duizend mensen. Ook daar was de laatste dag een topper met 360 bezoekers bij 12 lezingen.

Driehonderd procent

De vakbeurs CUE2012 wordt georganiseerd door een stichting zonder winstoogmerk, met in het bestuur uitslui-

tend vrijwilligers van de deelnemende bedrijven. De praktische organisatie is uitbesteed aan bureau Kuiters Idee en Organisatie, het lezingenprogramma is in handen gelegd van de VPT. Enrico Daamen, voorzitter van de organiserende stichting en directeur van Controlux, spreek ik een maand na de beurs als hij op het punt staat om naar Oostenrijk te vertrekken voor een skivakantie. 'Ik kan alleen maar heel positief zijn,' zegt hij. 'Niet omdat ik toevallig voorzitter mag spelen, maar omdat ik het mij als exposant niet beter had kunnen voorstellen. Net als veel andere bedrijven ga je de beurs in met de verwachting dat er toch minder te besteden is. We dachten dat we misschien minder bezoekers zouden trekken, minder aanvragen zouden krijgen tijdens de beurs en minder vervolgvragen naderhand. Maar dat is me driehonderd procent meegevallen!' Van andere exposanten heeft hij niet anders dan positieve geluiden gehoord en dat geldt zeker ook voor zijn eigen business. 'Als ik puur naar ons eigen bedrijf kijk, dan liepen wij met veertien man personeel op de stand en die zijn alle veertien drie dagen non-stop bezig geweest. Ik

heb zelf één rondje gelopen op de beurs en dat heb ik niet eens af kunnen maken.'

Scholieren

Over het bezoek van de vele scholieren zegt Daamen: 'We maakten ons wel wat zorgen omdat er in een keer duizend leerlingen aangemeld werden! Natuurlijk zijn dit de klanten van de toekomst, dus we zijn blij dat ze komen. We willen scholieren en studenten graag alle aandacht geven en serieus nemen. Aan de andere kant moeten wij het als bedrijf wel vandaag verdienen en niet in de toekomst, dus je wilt niet dat ze met twintig man tegelijk de stand op lopen als je net een klant voorbij ziet komen die goed is voor een half miljoen per jaar! Dat hebben we van tevoren expliciet voorgelegd en besproken met schoolhoofden en coördinatoren en dat hebben we samen in goede banen weten te leiden.'

Sfeer en kwaliteit

Dat de beurs zo veel bezoekers trekt, komt volgens Daamen door de combinatie van sfeer en kwaliteit. 'We zijn collega's onder elkaar, de opbouw en afbouw

gaan soepel, op de beursvloer is er geen irritante herrie, je krijgt nergens rook in je gezicht geblazen als je toevallig langs een stand loopt. Iedere exposant neemt deze beurs serieus. Niemand maakt zich er met een jantje-van-leiden vanaf, er staan alleen maar professionele stands. Ook aan het lezingenprogramma wordt serieus aandacht besteed door de VPT. De bezoeker herkent dat. Die ervaart de hoge kwaliteit van deze beurs en dat is volgens mij de reden dat men in zo grote getale naar Ahoy komt.'

Geluid iets te hard

De beslissing om de VPT-lezingen in drie opblaasbare koepels te houden, is wat hem betreft naar tevredenheid verlopen. 'Het zag er strak uit, een mooi geheel.' Een kanttekening heeft hij nog wel bij het geluid. Het inblazen van lucht in de koepelwanden gebeurt met compressors en dat kan niet geluidloos. 'Ik vond het geluid in de koepels iets harder dan ik had gehoopt, wij hebben het gemeten op 58 dB(A). Dat zou nog wel iets verder terug mogen.' ◀

CUE2014 zal plaatsvinden op 13, 14 en 15 januari 2014

Poppodia: overleg hoofden techniek

| DOOR JOS VAN DE HATERD |

Deze bijeenkomst tijdens CUE2012 werd geleid door Arne de Wit, bestuurslid van de VPT. Met dertig aanwezige hoofden techniek was de opkomst hoog. Een aantal onderwerpen werd superkort besproken: de vereiste kwalificatie bij het werken aan elektrische installaties (Voldoende Onderricht Persoon), het conve-nant over geluidsnormen in de zaal, de problematiek rond de zenderfrequenties. Henrica van den Berg (VPT) en Arne Dee (VNPF) gaven uitleg over rol en nut van hun verenigingen. Theaters en poppodia zijn verschillende werelden die veel ge-

meen hebben op het gebied van techniek en veiligheid, werkdruk, opleiding en scholing, de problematiek van de ouder wordende medewerker. Ook werd gesproken over het nuttigen van alcohol voor, tijdens en na het werk - waar het een probleem is, blijkt het moeilijk bespreekbaar. De discussie kwam echt los toen het ging over artiesten die soms bizarre eisen stellen - eisen die het podium vaak een smak geld kosten. Bijvoorbeeld een band die zijn eigen mengtafel én zijn eigen voorprogramma meeneemt, maar van de zaal eist dat die zorgt voor een

aparte mixer en aparte monitors voor het voorprogramma. Dat kost veel extra uren. Hebben we daar nu digitale mixers voor, vragen de technici zich af. De podia gaan hier verschillend mee om: de een zegt *no way*, de ander onderhandelt, de volgende geeft toe. Het gevaar is dat een band naar een ander podium stapt. En bij veel podia ziet de techniek zulke details pas als het contract al getekend is door de programmeur. Hoe trek je hierin één lijn? Hoe zorg je dat je niet tegen elkaar wordt uitgespeeld? Hoe stem je dat af met je programmeur? ◀

Sprinklers en regels

| DOOR KOEN KOCH |

De discussie over sprinklerinstallaties stond onder leiding van Gerbrand Borgdorff (Theateradvies). In het forum zaten Nico Scholten (Expertisecentrum Regelgeving Bouw), Jack van Schoonneveldt (ingenieursbureau STE), Kees Klooster (Schouwburg Almere) en Hugo van Hulst (Stadschouwburg Amsterdam). De twee laatsten hebben forse schade gehad van overenthousiaste sprinklerinstallaties die zonder redelijke aanleiding hun blusmateriaal gingen rondspuiten boven het toneel. Geen brand, wel schade! Tel daarbij op het bedrag dat tijdens de bouw is besteed aan de sprinklerinstallatie en het belang van het onderwerp

is duidelijk. Technici hebben niet veel op met sprinklers. Ze nemen ruimte in boven de vloer die je liever vrij wilt houden voor podiumgebonden techniek. Zijn die sprinklers eigenlijk verplicht en wat zegt het nieuwe Bouwbesluit? Nico Scholten zou daarover een presentatie geven maar zag daar vanaf in verband met de geringe opkomst. Maar één slide uit zijn powerpoint toont al aan dat het voor de gemiddelde technicus ondoenlijk is om alle regelgeving te kennen. Invloed uitoefenen op de installatie vanuit grote kennis van regels is nauwelijks een optie. Voor technici in bestaande gebouwen geldt: je hebt een sprinklerinstallatie of je hebt die niet. Als de instal-

latie goed werkt, zal de schade *misschien* kleiner zijn dan bij een brand die de gelegenheid krijgt groter te worden. Voor nieuw te bouwen theaters geldt dat de eventuele installatie van sprinklers zo min mogelijk ten koste moet gaan van de ruimte voor de kunst en de bijbehorende techniek. Aan de technici en adviseurs is het

om dat zo goed mogelijk uit te dragen naar de opdrachtgever en de ontwerpende partijen. Als het lukt om hen in te laten zien hoe theater werkt en je hen kan motiveren tot het uiterste te gaan om de functionaliteit van het nieuwe podium optimaal te maken, dan is dat de winst die je kunt behalen. ◀

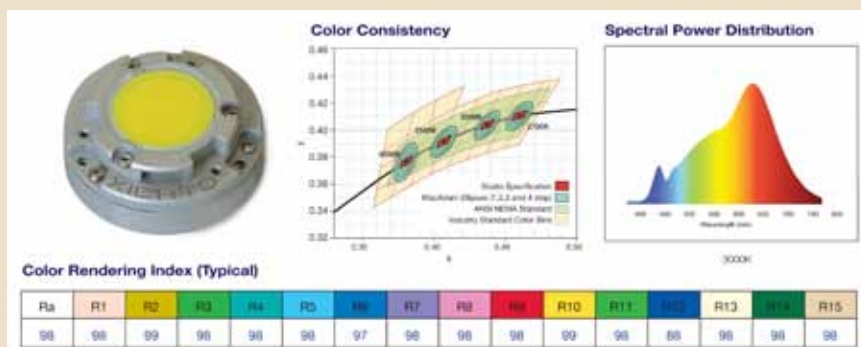
Eerlijk ledlicht

| DOOR HENK VAN DER GEEST |

Bij velen schijnt ik bekend te staan als iemand die tegen leds is. Aan dat idee wil ik hierbij ten enen male een eind maken. Ik ben niet tegen leds! Ik ben wel tegen de propaganda van fabrikanten die de laatste tijd opgang doet en aantoonst dat er op ledgebied nog heel wat te overwinnen is. Nog maar een paar jaar geleden had je drie tot vijf lampenfabrikanten van wie je de producten voor honderd procent kon uitwisselen. Liegen over specificaties deed niemand. Nu heb je een heel veld van producenten die allemaal andere producten

aan de man brengen, waarbij de specificatie en kwaliteit niet altijd overeenstemmen met wat in advertenties beweerd wordt. Gelukkig kan het ook anders. Tijdens de CUE 2012 gaf Patrick van der Meulen van Xicato een diepgaand inzicht in hoe zij de kwaliteit van leds omschrijven en elk aspect van die kwaliteit zo perfect mogelijk willen produceren. Voor de levensduur en de handhaving van de initiële kwaliteit is de warmtehuishouding van de leds zelf van belang, maar ook van de fosfors die het blauwe licht omzetten naar licht dat we als

wit ervaren. Een proces analoog aan de tl-buis. Wat Xicato doet is de fosfors op een glaasje op afstand van de leds monteren en die mee laten koelen op het aluminium huis van de module. Slim! Het voordeel van het glaasje fosfor op afstand is dat het lichtgevend element, het filament in een gloeilamp, een groot oppervlak heeft. Daardoor word je er minder door verblind. Nadeel is dat je het licht niet kunt bundelen. De fabriek heeft dat nadeel gezien en werkt nu aan een model met 6 mm doorsnede terwijl het huidige model 22 mm is. Het meest belangrijke aspect van licht is kleurtemperatuur, en de kleurweergave en kleurvastheid daarvan. Met andere woorden, de kleurindruk en het behoud daarvan tijdens het aanschakelen, het dimmen en de levensduur. Die levensduur wordt bij 70 procent van de oorspronkelijke lichtopbrengst als beeindigd beschouwd. Maar als een led tijdens zijn voorspelde leven problemen met kleur krijgt moet hij ook worden afgeschreven, al is hij dan nog niet aan zijn 100.000 uur toe (tegenwoordig geeft men 35.000 tot 50.000 uur

Fred Foster: Save our light

| DOOR HENK VAN DER GEEST |

Fred Foster, de hoogste baas van ETC, is ondanks zijn studie nooit lichtontwerper geworden maar fabrikant van theaterarmaturen waaronder de fameuze ECT Source Four. Wel is hij altijd vrienden gebleven met zijn studiegenoten. In zijn lezing *A Call to Arms* citeerde hij inzichten en kritische opmerkingen van al die lichtontwerpers. De kern van zijn verhaal is dat we de prachtige lichtbronnen die we hebben niet overboord moeten gooien, zo lang er niets is dat ons dezelfde kwaliteit levert. Ik heb diepe bewondering voor de fabrikant die zo naar de gebruikers van zijn producten luistert. Want het is duidelijk dat hij die kennis in zijn producten inbouwt. Hij heeft geluisterd naar hoe lichtontwerpers over de kwaliteit van licht praten: vriendelijk licht, hard licht, zacht licht, koud licht, dood licht, scherp licht, agressief licht. Die kwaliteiten worden in een voorstelling of een concert gebruikt om het publiek te beïnvloeden. Aan het eind van zijn lezing citeerde hij lichtontwerper Jennifer Tipton, die opmerkt dat 99,44 procent van het publiek zich helemaal

niet bewust is van het licht maar dat de volle 100 procent erdoor wordt beïnvloed. Foster wees erop dat nieuwe lichttechniek altijd een evolutie is. De entree van de halogeenlamp in de theaters in de jaren zeventig verhoogde de kleurtemperatuur van 2700 naar 3200 Kelvin en toen we het effect ontdekten en leerden waarden voegden we er ook nog een daglichtcorrectiefilter aan toe. De eerste Vari-Lites waren een schim van de huidige moving lights, de lichtcomputers waren totaal niet ingericht op het bedienen ervan. Dat heeft zich in dertig jaar ontwikkeld. We zijn niet meer bang om bewegend licht in een toneelvoorstelling toe te passen. We moesten wel wennen aan de kleuren van gasontlading met dichroïde filters nadat we zo verweerd waren met de honderden kleurschakeringen van Lee en Rosco. Met leds bevinden we ons volgens Foster in het stadium van de luiers. Er moet nog heel wat ontwikkeld worden. De industrie richt zich op het maken van synthetisch wit licht, vooral voor de consumentenmarkt. De theaterwereld is daarbij

vergeleken een heel kleine markt. De ontwikkelingen zullen langzaam gaan, zeker als het gaat over RGB kleurenmenging. Foster pleit ervoor om de oude middelen te handhaven tot er echt geen reden is om ze te handhaven. Dat is bijvoorbeeld gebeurd met de koolspitslamp die in volgspots gebruikt werd. Daar kwamen kwalijke dampen vanaf en geregeld moest je de spot uitdoen om de spitsen te vervangen, dan kon je weer door. Een andere spot moest jouw werk even overnemen. Net als kaarsen of gaslicht worden die koolspitsen nu alleen nog voor speciale effecten gebruikt. Ik vond het buitengewoon interessant om deze lezing mee te maken. Foster ging in op het vak, niet op de spullen. De kleurmenging met 7 kleuren leds waar ETC mee bezig is, heeft hij niet eens genoemd. Duidelijk is dat hij producten ontwikkelt vanuit het vak en de behoeftes die daar leven. Zijn *Call to Arms* is mij uit het hart gegrepen. Laten we ons wapenen om de kwaliteit van licht te beschermen. Ik sluit me aan bij zijn 'lunatic fringe' club! ◀

Branche buigt zich over hijsinstallaties

| DOOR HUUH HUIKESHOVEN |

op). Wat betreft de kleurtemperatuur moet de kleur gevonden worden op de lijn van de Black Body Locus op de CIE kleurenkaart. Dit is de lijn die een gloeilamp volgt bij het dimmen. De energie door de gloeidraad bepaalt de temperatuur en de mate van witheid. Bij laag vermogen wordt de lamp zo geel als een kaars. Bij grote helderheid wordt het licht blauw als daglicht. Als synthetisch gemaakt wit zich buiten deze kromme bevindt is het licht paars of groen. Onnatuurlijk en onaangenaam. Om nu de kwaliteit van kleurvastheid te bepalen heeft kleuronderzoeker MacAdams naar hem genoemde ringen bedacht op die kleurkaart waarbinnen geen kleurverandering waarneembaar is voor het menselijk oog (zie afbeelding). Hoe kleiner het aantal ringen waarbinnen de ledkleuren van de serie vallen, hoe beter de kwaliteit van de led is. Xicato maakt er een sport van om binnen één ring te blijven! Binnen hun Artist Series halen ze een constante kleurweergave van Ra 97. Dit is een buitengewone prestatie. ◀

De letters BICKT staan voor Brancheoverleg Inspectie, Certificering en Keuring van Theatertechnische installaties. De T van Theater zou ook de E van Evenementenhijsinstallaties kunnen zijn, want bij het hijsen van en boven personen bestaat er geen wezenlijk verschil tussen theaters en evenementen zoals een show in het Gelredome. In de werkgroep BICKT(e) zijn uit alle geledingen personen vertegenwoordigd. Doel is om een breed gedragen protocol te ontwikkelen dat beschrijft hoe de opdrachtgever, werkgever en eigenaar de veiligheid en gezondheid met betrekking tot podiumtechnische inrichtingen dient te waarborgen. Tevens zal het document aanbevelingen bevatten voor keuring, inspectie en certificering. Men kan zich afvragen of dit nodig is. Gaat er zo veel mis in de branche? Gelukkig niet. Echter, in de wet is niet vastgelegd wie de hijs- en hefinstallaties in de evenementenbranche

mag keuren of certificeren. Op dit moment mag iedereen dit doen. Dit lijkt de werkgroep geen goede zaak. Met een breed geaccepteerd BICKT(e) document kan dit veranderen. Dit document kan ingebracht worden in de Arbocatalogus, wordt dan gecontroleerd door de Arbeidsinspectie en kan na goedkeuring in de Arbocatalogus worden opgenomen. Dit is dan het document waar we ons als branche aan moeten houden. ◀

Nieuwe verbindingen!

Onder de titel *Nieuwe verbindingen! Meer podiumkunsten met minder subsidie! Illusie of realiteit?* organiseerde de VPT tijdens de CUE2012 een inspirerend rondetafelgesprek over de toekomst van de podiumkunsten in Nederland. Frans van Oekel (van het bedrijf Levtec) opperde een aantal prikkelende ideeën. Onder de panelleden - Tom Helmer, Bram de Ronde, Marcel Sijm, Esmee Nieuwenhuis en Van Oekel zelf - ontstond een geanimeerde discussie. De noodzaak van het gesprek is evident. Door een stapeling van factoren kunnen we gerust spreken van een diepe crisis in de podiumkunsten. Die begon al in het najaar van 2010 met teruglopende bezoekersaantallen, tegelijk met het moment dat veel theaters geconfronteerd werden met gemeentelijke bezuinigingen. Dit resulteerde in relatief veel geannuleerde voorstellingen en een voorzichtige inkoop bij de theaters voor het huidige

Om te kunnen produceren put iedereen uit een pool van productieleiders, marketingmedewerkers en technici. Voor de ontvangende podia is zijn visie al even veelomvattend: kom tot één landelijke theaterorganisatie. Niet iedereen moet op elkaar gaan lijken, maar het kan en moet wel efficiënter. Zijn intentie is dat de grote gezelschappen die straks overgebleven zijn hun verantwoordelijkheid nemen. En hij formuleert zijn ideeën bewust zo extreem om de discussie aan te gaan met het werkveld. Het liefst zou hij zien dat een groep van 40 tot 50 mensen bij elkaar gaat zitten om te brainstormen over de toekomst van de podiumkunsten. Hier gebeurt dat alvast in kleiner verband. De reacties zijn wisselend. Veel deelnemers vrezen een verlies aan identiteit. Marcel Sijm, free lance operaregisseur, ziet ook de mogelijke voordelen van het idee: het geeft een maker veel vrijheid. Verder

digitale tijdperk op te lossen zijn. Het idee zou kunnen aanhaken bij de PODIUM Cadeaukaart of CJP.

Moeizame marketing

Bram de Ronde, voormalig zakelijk leider van het RO theater en nu freelance managementadviseur, ziet een weerbarstiger praktijk: de samenwerking met theaters gaat heel moeizaam. Het grootste probleem ligt in de marketing, waarin theaters veel afschermen van de gezelschappen zodat een gezelschap nauwelijks weet wie de bezoekers waren. Vanwege de privacywetgeving en de beperkte marketingcapaciteit van theaters is het nauwelijks mogelijk om aan klantenbinding te doen. Op dat gebied moet echt wat veranderen. Dat laatste wordt onderschreven door theaterjournalist Annette Embrechts, de voorzitter van dit rondetafelgesprek, en theaterproducent Esmee Nieuwenhuis. Zij zien bij de marketingafdeling van theaters veel capaciteits- en kwaliteitsproblemen. Bij bezuiniging is dit ook de afdeling die het eerst wordt getroffen. De slechte samenwerking tussen producenten en theaters heeft ook met het Nederlandse reissysteem te maken. Nieuwenhuis wijst erop dat de vrije producenten die eigen producten in hun eigen huis spelen, dit hele probleem niet kennen omdat zij de marketing in eigen hand hebben. Een goed voorbeeld is *Soldaat van Oranje*, waar met uitgekende marketing avond aan avond de zaal vrijwel vol zit.

Het is duidelijk dat er wat moet veranderen. Achterover leunen kan niet, dan besta je niet lang meer in deze tijden. Het is echter de vraag – net als bij de financiële crisis – of het in de podiumkunsten ook gaat om een systeemcrisis, of dat je er met saneringsmaatregelen wel uitkomt. Theater en gezelschappen zijn in ieder geval uit elkaar gegroeid en zouden er goed aan doen om op zijn minst beter samen te werken bij met name de marketing. Maar daarnaast valt ook te verwachten dat met meer creatief ondernemerschap en verbeeldingskracht de sector wel degelijk een nieuwe leven beschoren is. ◀

‘Theaters en gezelschappen zouden er goed aan doen beter samen te werken’

seizoen 2011- 2012. Daarnaast werd het imago van de kunsten steeds slechter: vooral theater werd in de publieke opinie een dure linkse hobby. Op die voedingsbodem ging de BTW-verhoging van 6 naar 19 procent soepel door de Tweede Kamer, net als de bezuinigingen van circa 40 procent op de rijkssubsidies voor de kunsten, ondanks het luide protest vanuit de sector zelf. Dat het zwaar gaat worden is dus duidelijk. En dat er heel wat gaat veranderen. Maar niemand weet wat het effect van al deze maatregelen op de lange termijn precies zal zijn. Dit is de onzekere situatie waarin we zitten. Treuriger kan bijna niet. De enige remedie is: de toekomst zo open en vindingrijk mogelijk tegemoet gaan. De kansen zoeken die er zeker zullen ontstaan. Waar liggen die kansen?

Terug naar de basis

Frans van Oekel stelt voor dat groot en klein rigoureuus teruggaan naar de basis: regie, spel en ontwerp. Laat iedereen zich daarop concentreren, daar ligt de identiteit van een gezelschap of theatermaker.

wordt betoogd dat in het kleinschalige theater feitelijk al zo wordt gewerkt. Tom Helmer, van theatergezelschap Opium voor het volk, is bang dat met deze rigide werkwijze de humuslaag gaat ontbreken.

Theaterjaarkaart

Frans van Oekel is niet voor een gat te vangen. Een ander pittig idee dat hij te berde brengt is de introductie van de theaterjaarkaart, volgens het systeem van de museumjaarkaart. Deze kaart zou voor 150 euro gratis toegang bieden tot voorstellingen bij aangesloten theaters. Het effect is dat mensen dan al meer uitgeven aan theater dan de 70 tot 80 euro die ze nu gemiddeld per jaar uitgeven. Van Oekel denkt dat een Theaterjaarkaart een goed marketinginstrument is om de concurrentie aan te gaan met andere aanbieders in de vrijetijdsector. Daar zit zeker wat in. Theaters hebben overcapaciteit aan stoelen, dus lege stoelen genoeg zou je zeggen. Praktische problemen met reservering vooraf of verdeling van de gelden over de theaters moeten in dit